

in the art of expressionism, since the literary school is formed on the eve and during the First World War in Austria and Germany.

In the L. Yakymchuk's collection of poetry there are the next features of expressionist poetry at the content level: tragedy (loss and collapse of life); deformation and deconstruction of the world (the effect of chaos, ruins, apocalypse); poetics of cry, agony; dominance of the motives of death, war and retreat; symbolism; irrationality, interest in mystical experiences, the another world of people and painful manifestations of their psyche; aesthetics of the ugly; contrast of dark and light colors, light and shadow.

Key words: expressionism, World War, rhythmic organization, poetics, style, world of artwork, existentialism, death.

Стаття надійшла до редакції 12.09.2017 р.

УДК 82.161.2-1.09

Катерина Клепець

Поетика експресіонізму в «Містерії» Тодося Осьмачки

У статті розглянуто особливості експресіоністичного світобачення Т. Осьмачки, відображеного у драматичній поемі «Містерія». Проаналізовано основні складники її експресіоністичної парадигми: мотив самотності та смерті, арсенал творення трагічного, національний характер. Своєрідність експресіонізму поеми – у його ліризмі.

Ключові слова: експресіонізм, містерія, ліризм, категорія самотності, національний аспект.

Тодося Осьмачку – письменника та перекладача – сучасники називали «неоекспресіоністом та неошевченківцем» [17, с. 217], «лідером нового антинеокласичного струму української поезії» [17, с. 220] та «чи не першим послідовним метафізичним поетом в українській літературі» [15, с. 110]. «Типовим експресіоністом у нашій поезії» [14, с. 28] схарактеризував його і Яр Славутич. Дослідники літератури простежили у творчості митця певну еволюцію. Так, М. Неврлий уважав, що «найсильніший свій вияв в українській поезії експресіонізм знайшов у доробку Тодося Осьмачки, який починав як символіст» [11, с. 88]; експресіонізм «перейшов поступово в Осьмачки до неоромантизму» [11, с. 91]. Таку ж еволюцію – «від символіста до експресіоніста» [5, с. 14] – простежила й Н. Зборовська. Найяскра-

віше про експресіоністичний тип художнього мислення Т. Осьмачки засвідчують його три ранні збірки поезій – «Круча» (1922), «Скитські вогні» (1925) та «Клекіт» (1929).

Період політичного гармидеру та найбільших потрясінь в українському культурному житті ХХ ст. змусив поета звернутися до «Божественної комедії» А. Данте, універсального твору з ключами-відповідями на світоглядні питання. Стан суспільної кризи та невизначеності, почуття безвиході стали спонукою до осмислення християнських догм. Ці дві площини Т. Осьмачка синтезує у драматичній поемі «Містерія» (збірка «Клекіт»), яка є експресивним згустком почуттів і розмислів поета.

Специфіку творчої індивідуальності Т. Осьмачки розглянуто у працях Н. Зборовської «Танцююча зірка» Тодося Осьмачки» (К., 1996) [5], В. Барчан «Творчість Теодосія Осьмачки в контексті стильових та філософських вимірів ХХ століття» (Ужгород, 2008) [2], Г. Яструбецької «Динаміка українського літературного експресіонізму» (Луцьк, 2013) [19, с. 184–198]. Поетичний доробок митця та його стильові особливості проаналізовано у літературознавчих розвідках Є. Маланюка «Inter arma» [8], О. Тарнавського «Три поети еміграції» [15], Ю. Лавріненка «Неподоланий поет» [7], Н. Колошук «Поезія Тодося Осьмачки: символізм чи експресіонізм» [6], В. Барчан «Природа експресіонізму Т. Осьмачки» [1]. У дисертації С. Чернюк «Образна символіка у творах Т. Осьмачки» (К., 2002) [16] наголошується на активізації у «Містерії» стійкого сакралізованого образного трикутника «поет (митець) – слово (образ) – батьківщина». С. Маринкевич («Стильові доміанти поезії Тодося Осьмачки» (Дніпропетровськ, 2003) [9]) доводить, що «Містерія» – твір, сповнений біблійної символіки; авторська інтерпретація декількох книг Ісаїї, на що вказують деталі, співвідносні із зображенням Судним днем. Драматичну поему Т. Осьмачки розглянуто у статті М. Шудрі «Дантові кола пекла (Тодось Осьмачка)» [18], де увагу зосереджено на ідейному плані поеми.

Мета статті – окреслити експресіоністські доміанти драматичної поеми «Містерія», з'ясувати особливості їх художнього вияву. Реалізація поставленої мети передбачає виконання таких завдань: проаналізувати літературознавчі погляди на питання стильової своєрідності творчості Т. Осьмачки; з'ясувати культурні та соціально-історичні умови написання «Містерії»; розглянути особливості вияву

основних складників парадигми експресіонізму в поемі; розкрити специфіку вияву національного аспекту.

Першу половину ХХ ст. сміливо можна назвати «загостреною хворобою людського духу» [5, с. 3], адже дві світові війни, фашизм, сталінізм, голод на теренах, як здавалося, цивілізованої культурної Європи породили відчай, зневагу і невимовну тугу за втраченою рівновагою душі. Саме у період занепаду традиційних гуманістичних цінностей постає експресіонізм як відповідь на пошуки виходу з глобальної соціально-духовної кризи. Цей тип світосприйняття зосереджував увагу на кризових ситуаціях у житті як окремої людини, так і людства загалом, намагаючись проаналізувати їх в умовах складних історичних випробувань. Саме таким періодом у житті Т. Осьмачки виявився кінець 1920 рр. У цей час ліквідовуються незалежні літературні об'єднання, готується розправа над українською інтелігенцією, інспірується злочасний процес СВУ, а за ним насуваються страшні події всенаціонального винищення. Тому поезія збірки «Клекіт» Т. Осьмачки, зокрема й «Містерія», звучали як «останнє набатне застереження», як «візія передчуття планетарної катастрофи, що насувалася» [5, с. 10].

У драматичній поемі «Містерія» Т. Осьмачка вдало синтезував різні прийоми моделювання художнього світу. Від середньовічного жанру містерії письменник запозичив метаїдею смерті та переродження задля змін, традицію пророцтв, прийом вставної оповіді. Однак у поемі Т. Осьмачки релігійні акценти зміщені на периферію, натомість яскраво представлено лірико-суб'єктивне начало. Поет, відійшовши від сакрального оригіналу, укладає свою ідею в канонічний образ поета-мученика Данте. Сюжет та смислове навантаження «Містерії» відтворюють авторські передчуття та життєві обставини. У поемі в гранично узагальненій формі виражено заглиблення Т. Осьмачки в душевну стихію, адже поет, чий «світогляд різьблений самою дійсністю» [15, с. 109], прийшов до експресіонізму неусвідомлено, без жодних впливів, керуючись лише потребою знайти спосіб вираження бурхливих почуттів.

Первинним експресивним імпульсом «Містерії» є назва, у якій закладена тональність грандіозності, небуденності, втаємниченості, крайня напруга ситуації, яка твориться вищими силами. Семантика назви є прийомом, здатним з певною мірою експресії відтворити поетове світовідчуття – передчуття змін та перетворень.

Містерійна традиція зумовила композицію поеми «Містерія» Т. Осьмачки. Опертя на сакральне число «три» та акцент на змінах та переосмисленні є домінантними рисами цього жанру. Три події християнської історії (народження, смерть та воскресіння Сина Божого) були композиційними центрами середньовічної містерії. У «Містерії» Т. Осьмачки представлені три етапи життя ліричного героя: минуле, теперішнє та майбутнє, однак в підсумку, ліричний герой виходить у позачасову сферу – метаісторичну. Психічний стан героя формують три духовні виміри, у яких і відбувається містерія експресіонізму: самоусвідомлення ліричного героя, його екзистенційна смерть та прозріння з готовністю до саможертви.

Надрив емоцій стає можливий завдяки розповіді від першої особи, що безпосередньо репрезентує світогляд і свідомість самого поета. Ліричний герой поеми – поет-вигнанець Данте – перебуває у сум'ятті, адже його *«тривожить те, що відлетіло, / неначе листя з гілки помертвіле... / Оце, що загубило дні, мов кола...»* [12, с. 115]. Крах надій та сподівань, якими був окрилений, – зруйновані. Він розуміє трагізм свого становища:

*Йди ж, йди, моє страждання,
майбутнє світло, в рідний край,
бо все тепер тобі віддав я,
всьому тепер кажу – прощай* [12, с. 121].

Мотив самотності – один з центральних для експресіонізму – набуває в «Містерії» декількох проявів: «самотність людини перед лицем космосу, самотність України в байдужому до її долі у світі, його особиста самотність за маргінесом суспільства й у його багатолюдді» [13, с. 145–146]. Поет відчував подібність між особистою долею та долею А. Данте, через деякий час Т. Осьмачка і сам буде вигнанцем без домівки та сім'ї. Як поет-флорентієць, він буде «завжди наодинці із собою. Позбавлений керма й вітрил. Без здорового глузду в голові. Але з талантом на рівні з Данте» [18, с. 2]. Тому вустами Данте говорить сам поет, адже «все, що вимучувало його сумління, випікало і висушувало душу, емоційно вибухало в слові» [4, с. 5]. Візією-передчуттям виявилися рядки «Містерії», адже у 30-ті рр. ХХ ст. Т. Осьмачка був засуджений на шлях безкомпромісового спротиву, добровільно прийнявши цей присуд, як свою невідкличну долю. Окрім самотності індивідуальної, у ліричного

героя відчуття самотності космічних масштабів, за якої потрібно боротися за життя:

*Тепер хвилина пробування
на цій планеті-сироті
десятки років існування
в щасливій стоїть боротьбі* [12, с. 121].

Однак боротьба йде не лише з світом, а й з самим собою:

*Та ти, мій духу, знов руйнуєш
не тільки спокій, а й життя,
і до безодень ти простуєш
без вороття, без вороття...* [12, с. 121].

Роздвоєння внутрішнього «я» особистості, боротьба в ній темного та світлого начал – одна з тем у творах німецьких експресіоністів. Максимізує емоційне насичення відчуття ліричним героєм наближення смерті: «*Я чую в грудях крижані очі, / Що серце ловлять на свої вогні*» [12, с. 116]. Саме це стає емоційним імпульсом для підбиття підсумків життя, розуміння його конечності: «*Моє життя уже на обрії / схилило сонце, як на серп, / і на нічній стіні червоній / востаннє кольором цвіте*» [12, с. 121]. Експресіоністи, навіть зображуючи матеріальне, передусім прагнули до духовного, до єдності «я» зі світовою духовністю. Тому смерть як завершення фізичного буття, по суті, у «Містерії» втрачає своє значення, бо дух і душа людська живуть вічно, існують у єдності з іншими, з усім світом, нехай і в космічних просторах.

Відсутнє у драматичній поемі Т. Осьмачки характерне для класичної містерії розмежування простору на пекло та рай. У «Містерії» пекло перенесено автором на землю й твориться воно не демонічними істотами, а для ліричного героя його втіленням є вигнання, самотність та передчуття смерті. За цим простежується мотив втраченого раю, хоча водночас і земної ідилії.

Творенню трагічного настрою поеми сприяє акцентація зорових макрообразів, колористика яких характерна для експресіонізму. Доміnantним кольором серед них є білосніжний, який був сакральним і глибоко символічним у багатьох народів світу. Практично усі святкові фольклорні обрядодії проводили саме в білому одязі. Водночас він символізував смерть. У східних і слов'янських народів покійника

загортали у білий саван. У давнину на Україні померлого відвозили в останню путь на білих волах [3, с. 67–69]. Окрім того, звучання слів «білий» і «біль» викликає смислову асоціацію, відповідно білий колір є своєрідним символом болісних душевних станів, горя, страждань. Саме тому в «Містерії» зв'язок цих слів розкривається через образи холоду («гірські холодні верховини» [12, с. 115], «піднебесні холода» [12, с. 115]), снігу («свистять сніги і сіються на волос» [12, с. 115], «засипані снігами давніх літ» [11, с. 115]), зими («старість з білою зимою» [12, с. 115]).

Чорний – найзловісніший із усіх існуючих кольорів, символ деструктивних сил, смерті, темряви, порожнечі, відходу від земних радощів, скорботи, таємниці. Чорне робить безсилим зір людини, що само по собі загрожує небезпекою [3, с. 869–875]. Кольором темряви насичене й полотно «Містерії»: «у темну землю завалились» [12, с. 115], «дивнії чари держать темну силу у сні» [12, с. 117], «вулиці всі, наче чорні потоки» [12, с. 118].

Для експресіоністської палітри поеми характерний також червоний колір («на нічній стіні червоній» [12, с. 121]). Червоний – найагресивніший колір, що символізує кров, почуття, рани, боротьбу, небезпеку та смерть. Часто червоний колір є мовою ритуалів, у тому числі й очищення [3, с. 859–863]. Через емоційне очищення проходить і ліричний герой «Містерії».

До арсеналу посилення емоційної напруги відносимо й гіперболізовані звукові мікрообрази: «вигук вибухнув дикий, / аж глину сипнула стіна...» [12, с. 115], «косяні гудуть пусті поля» [12, с. 116], «іву побачив, що стогне в долині» [12, с. 118]. Поглиблює емоційне насичення масштабована сила звуку, який здатен вивести з рівноваги: «Не тривож, не тривож ти мене, / твої звуки / як бризки летять / од вітрами обпалених скель, де минуле шуміло колись...» [12, с. 116].

Для експресіонізму характерне «абстрагування та схематизація людини, персоніфікація абстрактних понять та їх перехід у алегоричні образи» [10, с. 13]. Саме ці риси чітко простежуються у вставній оповіді «Містерії». Автор використовує загальні назви на позначення безіменних персонажів: раб, дівчина, натовп. Алегоризовані образи тварин у поемі не є випадковими, адже лев у Біблії часто символізував Юду, диявола-хижака, жадібних лжепророків та ненаситних грабіжників, а сова в українській культурі – народнопоетичне

втілення не лише потаємних знань, а й пітьми, спустошення, саме її крик віщував смерть та біду.

Експресіонізм Т. Осьмачки презентує таку іманентну властивість, як його національний характер, адже художня свідомість поета зумовлена суспільно-історичними умовами, які стали для нації та для нього самого екзистенційно визначальними. Вигнання з рідної землі аналогічне смерті, бо втрачаються родовідні зв'язки, ліричний герой розчиняється між чужими народами. Тому самотність для Т. Осьмачки «передусім екзистенційно-українська» [5, с. 26]. Трагічність світовідчуття поглиблює усвідомлення неможливості повернутися в рідні краї, бо вже «небо ріднеє холоде» [12, с. 115], все життя «розкотило вітром навіки в чужі країни, за чужії ріки» [12, с. 115]. Концентрує трагізм протиріччя:

*Невже любов'ю вік налитий вщерть
до тебе, бідная Італіє моя,
виводить на самотність і на смерть,
де кістяні гудуть пусті поля?* [12, с. 116]

Відчувається щирий біль за батьківщину, ліричний герой вболіває за майбутнє своєї держави: «І буде дума вічно простувати / до мрії, / що мені життя дала... / Та мрія єсть моя розп'ята мати, / моя Італія, об'єднана земля!..» [12, с. 116]. Загалом, суть усієї поезії Т. Осьмачки – прокричати «не об'єктивне, а наскрізь суб'єктивне – воно ж і залежно, і незалежно від себе, стихійно, природно – глибоко національне» [15, с. 220].

Варто зауважити, що особливість експресіонізму «Містерії» Т. Осьмачки – у його ліризмі. Він не надривний чи межово вибуховий, а тужливий та меланхолійний. Це проявляється у відсутності засилля окличних конструкцій, яких у поемі лише декілька, та в домінуванні незавершених фраз, що графічно позначається трьома крапками: «...свистять сніги і сіються на волос, / людей заносять, мов забутий колос...» [12, с. 115], «...я чую, як спить немовля / на колінах прийдешнього дня...» [12, с. 116] і т. д. Таким чином досягається враження недомовленості, сильних почуттів та емоцій, зворушення, уривчастості мови від хвилювання.

Отже, у «Містерії» Т. Осьмачки експресіонізм проявляється не лише як художній напрям, а як специфіка відтворення дійсності через

призму свідомості автора, як тип художнього мислення. Зміст тривожних візій-передчуттів спроектований на алюзії в площині біблійної символіки, адже саме містерійна традиція зумовила композицію драматичної поеми «Містерія» Т. Осьмачки та акцент на переосмисленні. У назві «Містерії» закладена тональність грандіозності, небуденності, передчуття змін та перетворень. Першоособова нарація, яку можна вважати гіпертрофованим авторським «я», передає всю емоційну напругу. У «Містерії» поглиблюють душевний трагізм ліричного героя мотиви смерті, боротьби та самотності, яка тут проявляється багатовимірно. Абстрагування та схематизація людини, персоніфікація абстрактних понять та їх перехід у алегоричні образи, що є характерним для експресіонізму, чітко простежуються у вставній оповіді поеми. Акцентація зорових та звукових мікрообразів входять до експресіоністичного арсеналу творення трагічного. Іманентною властивістю експресіонізму «Містерії» є його ліризм, що проявляється в тужливо-меланхолійній тональності. Для експресіонізму «Містерії» Т. Осьмачки характерний національний характер, адже художня свідомість поета обумовлена екзистенційно визначальними суспільно-історичними умовами. Отже, «Містерія» Т. Осьмачки – яскравий зразок світового експресіонізму в українському прояві.

Література

1. Барчан В. Природа експресіонізму Т. Осьмачки. Література. Фольклор. Проблеми поетики: зб. наук. праць. Вип. 24. Ч. 2. Київ: Акцент, 2006. С. 72–94.
2. Барчан В. Творчість Теодосія Осьмачки в контексті стильових та філософських вимірів ХХ століття. Ужгород: ТІМРАНИ, 2008. 432 с.
3. Енциклопедичний словник символів культури України / за заг. ред. В. П. Коцура, О. І. Потапенка, В. В. Куйбіди. 5-е вид. Корсунь-Шевченківський. Київ: ФОП Гаврищенко В. М., 2015. 912 с.
4. Жулинський М. Приречений на самотність і вигнання. Осьмачка Т. С. Поезії / Упоряд., прим. Л. Р. Світайло. Передм. М. Г. Жулинського. Київ: Рад. письменник, 1991. С. 5–18.
5. Зборовська Н. «Танцююча зірка» Тодосія Осьмачки. Київ: МСП «Козаки», 1996. 63 с.
6. Колошук Н. Поезія Тодосія Осьмачки : символізм чи експресіонізм? Історико-літературні, теоретико-літературні й мовно-стилістичні аспекти творчості Тодосія Осьмачки: матеріали Всеукраїнської наукової конференції з нагоди 105-річчя з дня народження Т. Осьмачки. Черкаси, 2000. С. 71–77.

7. Лавріненко Ю. Неподоланий поет. Лавріненко Ю. Зруб і парости: Літературно-критичні статті, есеї, рефлексії. Мюнхен: Сучасність, 1971. С. 113–116.
8. Маланюк Є. *Inter arma*. Маланюк Є. Книга спостережень: У 2 т. Т. 1. Торонто, 1962. С. 485–503.
9. Маринкевич С. Стильові домінанти поезії Тодося Осьмачки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.01.01 «Українська література». Дніпропетровськ, 2003. 19 с.
10. Моклиця М. Типологічні риси модернізму // Моклиця М. Модернізм у творчості письменників ХХ століття. Част. 1. Українська література: навч. посіб. Луцьк: Ред.-вид. відд. «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 1999. С. 9–15.
11. Неврлий М. Символізм і експресіонізм. Неврлий М. Українська радянська поезія 20-х років: Мікропортрети в художніх стилях і напрямках. Київ: Вища шк., 1991. С. 60–91.
12. Осьмачка Т. Містерія. Осьмачка Т. Поезії. Упоряд. та приміт. Л. Р. Світайло. Передм. М. Г. Жулинського. Київ: Рад. письменник, 1991. С. 115–121.
13. Слабошпицький М. Поет із пекла (Тодось Осьмачка). Київ : Ярославів вал, 2003. 367 с.
14. Славутич Яр. Модерна українська поезія: 1900–1950. Філадельфія: Видання «Америки», 1950. 71 с.
15. Тарнавський О. Три поети еміграції. Тарнавський О. Туга за мітом: Есеї. Нью-Йорк : Ключі, 1966. С. 105–112.
16. Чернюк С. Образна символіка у творах Т. Осьмачки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.01.01 «Українська література». Київ, 2003. 19 с.
17. Шерех Ю. Стилі сучасної української літератури на еміграції. Шерех Ю. Не для дітей: літературно-критичні статті та есеї. Нью-Йорк: Пролог, 1964. С. 182–225.
18. Шудря М. Дантові кола поета [Тодось Осьмачка]. Українська мова та література. 1997. Ч. 39. С. 1–7.
19. Яструбецька Г. Динаміка українського літературного експресіонізму: монографія. Луцьк: ПВД «Твердиня», 2013. 380 с.

References

1. Barchan V. Pryroda ekspresionizmu T. Osmachky [The nature of expressionism of Todos Osmachka]. In: *Literatura. Folklor. Problemy poetyky: zb. nauk. prats*, 2006, issue 24. no. 2, pp. 72–94 (in Ukrainian).
2. Barchan V. *Tvorchist Teodosiia Osmachky v konteksti stylovykh ta filosofskykh vymiriv XX stolittia* [Todos Osmachka's creation in the context of stylistic and philosophical dimensions of the twentieth century]. Uzhhorod, 2008, 432 p. (in Ukrainian).
3. *Entsyklopedychnyi slovnyk symvoliv kultury Ukrainy* [Encyclopedic dictionary of symbols of Ukrainian culture]. Korsun-Shevchenkivskiy, 2015, 912 p. (in Ukrainian).

4. Zhulynskiy M. Pryrechenyi na samotnist i vyhnannia [The doomed to loneliness and exile]. In: Osmachka T. *Poezii*. Kiev, 1991, pp. 5–18 (in Ukrainian).
5. Zborovska N. “Tantsiuiucha zirka” Todosia Osmachky [“Dancing star” of Todos Osmachka]. Kiev, 1996, 63 p. (in Ukrainian).
6. Koloshuk N. Poeziia Todosia Osmachky : symbolizm chy ekspresionizm? [Todos Osmachka’s poetry: symbolism or expressionism?] In: *Istoryko-literaturni, teoretyko-literaturni i movno-stylistychni aspekty tvorchosti Todosia Osmachky : materialy Vseukrainskoi naukovoï konferentsii z nahody 105-richnytsi z dnia narodzhennia T. Osmachky*. Cherkasy, 2000, pp. 71–77 (in Ukrainian).
7. Lavrinenko Yu. Nepodolanyi poet [The undisputed poet]. In: Lavrinenko Yu. *Zrub i parosty: Literaturno-krytychni statti, esei, refleksii*. Munich, 1971, pp. 113–116. (in Ukrainian).
8. Malaniuk Ye. Inter arma [Inter arma]. In: Malaniuk Ye. *Knyha sposterezhen*, vol. 1. Toronto, 1962, pp. 485–503 (in Ukrainian).
9. Marynkevych S. *Stylovi dominanty poezii Todosia Osmachky* [Style dominants of Todos Osmachka’s poetry]. Extended abstract of PhD dissertation (Literary theory). Dnipropetrovsk, 2003, 19 p. (in Ukrainian).
10. Moklytsia M. Typolohichni rysy modernizmu [Typological features of modernism]. In: Moklytsia M. *Modernizm u tvorchosti pysmennykiv XX stolittia*, vol. 1. Lutsk, 1999, pp. 9–15 (in Ukrainian).
11. Nevryli M. Symvolizm i ekspresionizm [Symbolism and Expressionism]. In: Nevryli M. *Ukrainska radianska poeziia 20-kh rokiv : Mikroportrety v khudozhnikh styliakh i napriamakh*. Kiev, 1991, pp. 60–91 (in Ukrainian).
12. Osmachka T. Misteriia [The mystery]. In: Osmachka T. *Poezii*. Kiev, 1991, pp. 115–121 (in Ukrainian).
13. Slaboshpytskyi M. *Poet iz pekla (Todos Osmachka)* [The poet from hell (Todos Osmachka)]. Kiev, 2003, 367 p. (in Ukrainian).
14. Slavutych Yar. *Moderna ukrainska poeziia: 1900–1950 [Modern Ukrainian Poetry: 1900-1950]*. Philadelphia, 1950, 71 p. (in Ukrainian).
15. Tarnavskiy O. Try poety emihratsii [Three poets of emigration]. In: Tarnavskiy O. *Tuha za mitom : Esei*. New York, 1966, pp. 105–112 (in Ukrainian).
16. Cherniuk S. *Obrazna symbolika u tvorakh T. Osmachky* [The Figurative Symbolics in the Literary Heritage of Todosia Osmachka]. Extended abstract of PhD dissertation (Literary theory). Kiev, 2003, 19 p. (in Ukrainian).
17. Sherekh Yu. Styli suchasnoi ukrainskoi literatury na emihratsii [Styles of modern Ukrainian literature in emigration]. In: Sherekh Yu. *Ne dlia ditei : literaturno-krytychni statti ta esei*. New York, 1964, pp. 182–225.
18. Shudria M. Dantovi kola poeta. Todos Osmachka. [Dante circle of hell. Todos Osmachka]. In: *Ukrainska mova ta literatura*, 1997. no. 39, pp. 1–7.
19. Yastrubetska H. *Dynamika ukrainskoho literaturnoho ekspresionizmu* [Dynamics of the Ukrainian literary expressionism]. Lutsk, 2013, 380 p. (in Ukrainian).

Kateryna Klepets. Poetics of Expressionism in the “Mystery” by Todos Osmachka. The article features the expressionistic outlook of T. Osmachka, which is

reflected in the dramatic poem “Mystery”. The main components of its expressionistic paradigm are analyzed, following this feature of the expressionism of the poem, as its synthesis with a lyrical tonality. The main elements of the poetics of expressionism are characterized: the motives of loneliness and death, the inner struggle of the lyric hero. Characteristic for expressionism, the abstraction and schematization of man, the personification of abstract concepts and their transition to allegorical images are expressed in an inserted narrative. Reinforcing the emotional stress by contrasting color gamut and hyperbolized sound micro-images. It is determined that the expressionism of the “Mystery” by T. Osmachka represents such an immanent property as his national character, because the artist’s artistic consciousness is conditioned by socio-historical conditions that have become for the nation and for him the existentially determining ones.

Key words: expressionism, mystery, lyricism, loneliness category, national aspect.

Стаття надійшла до редакції 21.06.2017 р.

УДК 821.161

Юрій Ковалів

Поема «Польовий Ісус» А. Павлюка – євангелійний голос національного об’явлення

У статті висвітлено маловідому нині постать А. Павлюка – активного письменника міжвоєнного двадцятиліття, прихильника авангардизму, полістильного у своїй творчості, в якій елементи експресіонізму поєднувалися з сюрреалізмом, революційним романтизмом тощо. З’ясовано художню рецепцію трагедії національно-визвольних змагань в поемі «Польовий Ісус» А. Павлюка, де найбільш помітні риси експресіонізму. Розглянуто загальні тенденції експресіонізму, його розуміння як стильової течії, так і типу світобачення.

Поема має нефінальну композиційну структуру, завершується не розпачем, а вірою у відновлення історичної справедливості. Експресіонізм А. Павлюка, як і вся його творча настанова, тяжіє до ірраціонального.

Ключові слова: стильова тенденція, тип світовідчуття, експресіонізм, сюрреалізм, поема, християнська містерія, ліро-епічний герой.

Маловідомий нині поет (прозаїк і драматург) А. Павлюк випробовував себе в різних стилях, зокрема і в експресіонізмі, який має нині подвійне трактування. Зазвичай його розглядають як стильову тенденцію авангардизму, сформувану з 1905 р. в німецькому малярстві (дрезденська група «Brücke», тобто «Міст»: Е.-Л. Кірхнер,